

Virág- és kertkultúra három Szeged környéki településen

NAGY NETTA

(Kisteleki Helytörténeti Múzeumi Gyűjtemény)

A virág végigkíséri az embert születésétől haláláig. Jelen van életünk legfontosabb pillanataiban és életünk végén. Színesíti ünnepeinket és hétköznapjainkat.

Célunk a virág és az ember kapcsolatának, a virág emberi életben betöltött szerepének vizsgálata volt. Miért és hogyan vették körül elődeink virágokkal szűkebb és tágabb lakókörnyezetüket, miért és hogyan tesszük ezt mi?

A virág emberi életben betöltött szerepét a népi virág- és kertkultúra, valamint a virágismeret tanulmányozásán keresztül, a településnéprajz és az etnobotanika oldaláról közelítettük meg. A tanyai, falusi virágoskertek helyének, növényvilágának leírására törekedtünk, nyomon követve a virágkultúra és virágismeret változását az 1930-as évektől napjainkig.

A településnéprajzi megközelítésből adódóan a virágok térbeli megjelenését vettük alapul, vagyis a lakóház telkén található virágoskertek kívül vizsgáltuk a ház előtti utcai virágoskerteket és ezzel összefüggésben az utcakép formálódását, a templomkertet, a virágos köztereket.

A gyűjtés helyszínéül három települést választottunk: lakóhelyünket, Csólyospálost, a virágos faluként híressé vált Pusztamérgest és Balástyát, ahol az utóbbi két évtizedben létrehozott virágkerteszetek sokaknak megélhetést biztosítanak.

Feltételezésünk, mely szerint a hagyományos paraszti virág- és kertkultúra eltűnésben van, és csupán a tanyákon élő idősebb nemzedék tagjai őrzik, igazolódott. Csakúgy, mint az, hogy a mai falusi virág- és kertkultúrában egyre inkább „külső hatások” (a városi virágsparkok hatása, nemesített virágfajok elterjedése) érvényesülnek.

Az anyaggyűjtés alapján arra következtettünk továbbá, hogy a vizsgált időszak alatt jelentősen átalakult a virág emberi életben betöltött szerepe. Úgy véljük, hogy a virág díszítő, reprezentatív funkciója az idő előrehaladtával növekedett, ugyanakkor gyakorlati felhasználása nem hagyományozódott a fiatalabb nemzedékekre.

A virágok térbeli megjelenése a településeken

Mielőtt rátérnénk a tanyák és a falusi házak kertkultúrájának tárgyalására, szükségesnek tartjuk, hogy röviden szót ejtsünk a kutatás helyszínéül választott három településről.

Csólyospálos: 1945 nyarán Csólyos és Pálos pusztája egyesüléséből született. Leszakadt a két anyatelepülésről, Kiskunfélegyházáról és Kiskunmajsáról.¹ 1945-ben a község belterületét az Antal József-féle keresztút és az alsó-pálosi iskolánál levő keresztút között, a Kiskunmajsát Szegeddel összekötő műút két oldalán jelölték ki.

---

¹ Bellon 1995. 309.

1949-ben a község belterületeként kijelölt részen 30 ház állt szétszórtan, nagy részük régi építésű tanya volt.²

A falu központja az 1938-39-ben épült templom körül szerveződött. Közvetlenül mellé építették 1947-ben a postahivatalt, 1950-52 között a községházát, majd 1960-ban az általános iskolát.³

Balástya: magva Szeged-Felsőközpont volt, melynek kiépítésére 1890 és 1891 között sor. A szeged–budapesti országút mellett épült föl a kápolna, s mellette a 4. kat. holdon a következő épületek: orvoslakás, bábaasszony lakása, rendőrkapitányi lakás, három pusztázó lakása, állatorvos lakás és paplak; összesen 8 lakás 10 melléképülettel.⁴ Felsőközpont Balástya néven lett önálló község, Gajgonya, Őszesék északi része és Balástya kapitányság területén 1950-ben.⁵ A ma meglévő régebbi házak közé tartoznak a Kossuth, a Petőfi és a Tolbuhin utcán álló házak. Ezek az egy szobás, konyhából és gangból álló épületek nagycsaládosok részére készültek az 1950-es évek elején állami támogatással. Mindegyik előkertes beépítésű: az előkertet virágok, dísznövénnyek ékesítik.

Pusztamérges: 1902-ben Ormódi Béla szegedi földbirtokos vásárolta meg a területet szőlőtelepítés céljából. A szőlő megműveléséhez munkaerőt telepített ide. A szakmányos néven emlegetett munkások számára 40 házat építettek 600 négyszögöles telkeken.⁶ Az ún. telepi házak három osztatú (szoba-konyha-szoba) előkertes, gang nélküli házak voltak. Ezek alkották a község magvát; közülük néhány még ma is áll a Felszabadulás utcán. Mérges 1908-ban alakult önálló községgé, addig Kiskunmajsához tartozott.⁷ 1926-ban a kiépült szeged-alsótanyai gazdasági kisvasút egyik szárnyvonalának végállomása lett, ami tanyai termelőinek megkönnyítette a városi piac elérését.⁸ A külvilággal való kapcsolatteremtést segítette elő az 1932-33 között készült műút is.⁹ A régebbi házak közé tartoznak az 1930-as évek közepén, nagycsaládosok részére állami támogatással épült ONCSA házak.¹⁰ A templom, mely körül a falu központja szerveződött 1937-39 között készült. A 20. század első felében a település dinamikus fejlődött, a környező tanyás vidék központjává vált.¹¹ 1945 után azonban a fejlődés megszakadt; 1976-ban megszüntették a települést Szegeddel összekötő vasutat, a kollektivizálás felborította az addigi sikeres szőlő- és gyümölcsstermesztést. A község 1990-től ismét fejlődésnek indult.

---

²BKMÖL XXII. 317. Csólyospálos képviselőtestületi jgk. 5/1949. kg. sz.

³Fodor 1995. 111. 148.

⁴Juhász 1989. 104.

⁵Juhász 1989. 108.

⁶Grüner é.n. 6.

⁷Juhász 1989. 148.

⁸Juhász 1989. 148.

⁹Grüner é.n. 11.

¹⁰ONCSA: Országos Családvédelmi Alap; a házak árát a lakók több év alatt törleszthették

¹¹Ezt mutatja a népességszám növekedése: 1900-ban 184, 1910-ben 2021, 1940-ben 2200 lelket számlált Pusztamérges

Falukép, utcakép. Virágos parkok, közterek falvainkban

A virágoskertek ismertetése előtt szükséges röviden szót ejteni a vizsgált települések alaprajzáról és ezzel összefüggésben az utcakép, falukép formálódásáról. Balástya, Csólyospálos és Pusztamérges a morfológiai falutípusok közül a sakktabla alaprajzú, teleklábas falu típusába tartozik. Jellemző rájuk, hogy a párhuzamos és derékszögű utcák által körülzárt, téglalap alakú telektömbök két-két egymással érintkező teleksorból állnak. A téglalap alakú telkek utca felőli végein állnak a lakóházak a gazdasági épületekkel. A telek belső vége legtöbbször kert.¹² A beépítés rendjét tekintve alapvető kérdés, hogy a lakóházak elérik-e az utcavonalat, vagy beljebb állnak. Ezt figyelembe véve az említett településeken található ún. előkertes és utcafrontos házak. Az előkertes beépítés az utcakép formálásának az a módja, amelynél a lakóházak homlokzati végfalai nem közvetlenül az utca vonalára épülnek, hanem attól néhány méterrel beljebb, és így a faltól a járdáig terjedő területen kis kertek képződnek. Az utcafrontos házak esetében nincs előkert, a ház fala az utca vonaláig nyúlik.¹³ Az előkertes beépítés régi példái a homlokzati végfállal utcára néző pusztamérgesi „telepi házak” és „ONCSA házak”, valamint Balástyán az 1950-es években állami támogatással épült házak. Az 1960-as, 1970-es években megnyitott mellékutcák többsége is előkertes beépítésű. Utcafrontos házak elsősorban a főutcákon épültek. A házak formájáról – főleg a tető típusáról – következtetni lehet az adott településrész múltjára. Az 1950-es, 1960-as, 1970-es években többnyire sátortetős, az 1980-as, 1990-es években nyeregteretős házak épültek.

A telek beépítésén kívül az utcakép formálódásában szerepe volt a kerítéseknek, az utca közepén haladó kocsuiútnak és az utca két szélén húzódó gyalogjárónak, valamint a növényzetnek. A század első felében az utcai kerítés akácfalécből vagy fenyődeszkából készült. Az 1960-as években ezt felváltották a színesre festett vaskerítések. Majd az 1980-as évek végén sok helyen asztalossal készített díszes deszkakerítésre cserélték a korábbi vaskerítést. Az utcák kikövezése, betonjárdák készítése az 1960-as, 1970-es évektől kezdődött és napjainkban fejeződött be. A század első felében a pusztamérgesi utca egyhangúságát néhány, az út szélére telepített akácfa törte meg. Településeinken csak az 1960-as években létesítették a járda mentén húzódó utcai előkerteket, vagy – ahogy Csólyospáloson még ma is emlegetik – „parkokat”. A helyi tanács rózsatöveket, gömbakácokat osztott szét a falu lakói között; közülük néhány még ma is látható a csólyospálosi főutcán. A tervszerű településrendezésnek köszönhetően utcai előkertek az újabban kiosztott portákhoz is tartoznak. A háztulajdonosok szívesen ültetnek gyümölcsfákat a ház elé, az előkertnek kijelölt részre, alárendelve ezzel az esztétikai szempontokat a hasznosság elvének. A gyümölcsfákkal tarkított utcakép napjainkban főként Balástya és Csólyospálos mellékutcaira jellemző. Pusztamérgesen az utcai előkertek az 1990-es évek virágosítási akciójának következtében színpompás virágoskertekké váltak.

¹² Bárh 1996. 131. A teleklábas településszerkezet tudatos tervezés, mérnöki kimérés eredménye.

¹³ Bárh 1996. 187. Egyes korszakokban, pl. a 20. század elején az előkertes beépítés régiesebbnek tűnik, mint az előkert nélküli, ami a polgárosultság, városiasodás jeleként értelmezhető.

A település belső rendjének formálásában, a falukép kialakításában jelentős szerep jutott a különleges feladatkörrel rendelkező épületeknek és különleges szerepű közösségi földterületeknek.¹⁴ Ezek között kell megemlítenünk a templomot, a községházát, a kulturális intézményeket (iskola, könyvtár, kultúrház), az iparosműhelyeket, a malmot, a kereskedéseket, a kocsmákat, csárdákat. Az épületeken kívül a falu arculatát meghatározták a körülöttük kialakított terek, kertek, udvarok. Elsősorban a templom körüli tér, illetve *templomkert*, az iskolaudvar és a községháza előtti utcarész, illetve *tér* növényvilágára gondolunk. Kezdjük a rövid áttekintést a templomkertekkel.

A templomkert és a közterületek virágai

Kerítéssel körülvett templomkert ma már csak Csólyospáloson található, a balástyai és a pusztamérgesi templom körüli füves, fás területre inkább a park vagy a tér megnevezés illik.

A balástyai templom körül platánfák és fenyőfák találhatók. A helybeliek visszaemlékezése szerint régen a jukkalilium (*Yucca filamentosa*), népi nevén *jutka* kivételével nem volt virág a templomkertben. Ma tulipán és liliom díszlik körülötte.

A csólyospálosi templomkertben platánok, fenyők és tuják mellett több fajta virág is található a templom bejáratához vezető járda két oldalán. Az időjárástól függően január, február körül elsőként bontja szirmait a hóvirág. Ezt követi március, április folyamán a jácint, nárcisz, tulipán. Nyáron a rózsza, a liliom és a bársonyvirág nyílik. A régebbi virágok közül meg kell említeni a gyöngyvesszőt és a jukkaliliumot. A templomkert ápolását mindenkor a templom gondnoka és a kántor végezte. A különböző virágokat saját kertjükből telepítették a templomkertbe. Ennek köszönhető, hogy a falusi kiskertek növényvilága, főként a virágfajták tekintetében azonosságot mutat.

Nem figyelhető meg ugyanez a pusztamérgesi templomkert, helyesebben templomtér esetében. Egykor kerítés övezte a rózsával, jukkaliliummal beültetett teret. Az 1960-70-es években a templomkert gondozását elhanyagolták. Az 1990-es években a „virágosítás” keretében a területet parkosították. Ma a zöldellő gyept mértani formájú virágágyások tarkítják. Tavasszal árvácska, majd jácint és tulipán; nyáron vaníliavirág, liszteszállya és muskátli díszlik benne, hasonlóan a közterület más részeihez. A pusztamérgesi templomtér legújabb képét a tervezett kertépítő tevékenység eredményeként nyerte el. Gondozását az önkormányzat által alkalmazott kertészek végzik.

Felmerül a kérdés, vajon a templom körül található-e szakrális virágok,¹⁵ és ha igen, telepítésük mennyire tudatos? Két virágot szeretnénk itt megemlíteni: a rózsát és a liliomot. A rózsza Magyarországon a középkor óta jól ismert, a kolostorkertek és a várkertek nagy becsben tartott virága volt, egyházi szimbólum, majd legendák tárgya.¹⁶ A fehérliliom (*Lilium candidum*), népi nevén *szentantal-liliom* a középkortól a

¹⁴ Bárth 1996. 180.

¹⁵ Szakrális virágon itt olyan virágot értünk, mely az idő folyamán valláshoz, egyházhoz kapcsolódó szimbolikus tartalommal töltődött fel.

¹⁶ Rapaics 1932. 45.p., 60.

tisztaság, szüziesség jelképe; a kolostorkertek, később a parasztkertek kedvelt virága.¹⁷ A népi elnevezés – mely onnan származik, hogy a fehérliliom Szent Antal napjára nyílik – a liliom szakrális jellegét erősíti, ugyanakkor jelzi, hogy ezt a virágot a népi köztudat is szent virágként tartja számon.

Említettük, hogy a pusztamérgesi templom körül régen rózsakert volt, a csólyospálosi templomkertben pedig még ma is vannak rózsák és fehérliliomok. Ahol a templomkert beültetését a templom belső díszítését, virágozását végző – virágsszimbolikában, díszítési szokásokban jártas – személyek végezték, valószínűleg tudatában voltak az említett virágok szakrális jelentésének. A virágok telepítését mégsem ez, hanem gyakorlati szempontok (pl. falusi virágoskertekből beszerezhető virágok, a környező településeken megfigyelt templomkertek, a városi parkok hatása) határozták meg.

A templom körül kialakított tér foglalja magában a jelentősebb középületeket: az iskolát és a községházát.¹⁸ Településeinken a külterületi iskolák felszámolása az 1960-as években kezdődött meg, ezzel párhuzamosan a belterületen központi általános iskolák épültek. Az iskolák körül minden esetben udvart létesítettek. Az udvarba fákat ültettek, fűvet vetettek. Virágokat az iskola előkertjébe vagy a bejárathoz vezető járda két szélére ültettek, mondván, hogy: „*az udvarban a gyerekek játék közben úgymint letaposnák.*” Az iskola előtti virágoskertnek nem pusztán esztétikai szerepe volt. Idézzük fel az alsó-csályosi iskola képét az 1950-es évek elejéről: az iskola udvarában harang és gémeskút áll, az iskolához tanítói lakás is tartozik. Az alsó-csályosi iskolában ekkoriban Balázs Alajos és felesége tanít. A bejárathoz vezető gyalogút két szélére muskátlíagyásokat telepítenek. A virágok öntözése az órák közti szünetekben a gyerekek feladata, sőt tanóra keretében a muskátlí szaporítását, más növények preparálását is elsajátítják. „*A tanítók szerették a virágot, a gyerekeket is ránevelték a virág szeretetire.*”¹⁹ Látható, hogy az iskolai virágoskertnek azon kívül, hogy szépé tette a környezetet, nevelő, oktató szerepe is volt.

Fontos megemlíteni a tanítók, tanítónők mintaadó szerepét, akik olykor távoli vidékeken járva, városi polgári rétegek virág- és kertkultúráját közvetítették a falu népének, igényesebb életvitelt jelenítve meg ezzel. „*A tanítónő kék, fehér, rózsaszín violát ültetett a kertjébe, az ablakba muskátlit tölt.*”²⁰

Balástyán az 1950-es évek elején a mai művelődési ház helyén állt a Sztálin-park. A parkban padokon, szökőkúton, platánfákon kívül virágok is voltak, az idősebbek főleg gyöngyvesszőre (*Spiraea*), nárciszra emlékeznek. A balástyai községháza előtt ma kúszófenyők találhatók.

A pusztamérgesi polgármesteri hivatal környéke, a mellette levő templomtérral valódi virágospark látványát nyújtja.

Összességében elmondható, hogy a közterületek növényzetét Pusztamérges kivételével többnyire az örökzöldek (fenyők, tuják, élősövény) teszik ki; virágok inkább a magánházak előtti utcai előkerteket díszítik.

¹⁷ Kósa-Fráter 1997. 48.

¹⁸ Báth 1996. 180-181.

¹⁹ Farkas Andrásné közlése

²⁰ Ilia Imréné közlése

Virágok a falusi ház telkén

A falusi virágoskert helye az építési szabályok által előírt telekelrendezésből adódott. Így, mint már korábban említettük, előkertes beépítés esetén a ház és a kerítés közötti területre került. Szegedről 18. század végi, Szentésről 19. század eleji adatunk van a ház előtti virágoskertekről, melyeket „rostélyos kerítéssel határoltak el az utcától.”²¹ Az előkertes beépítés előnye, hogy a kert elszigeteli a lakóházat az utcától, a benne levő növényzet sokat felfog az utca porából. Nem elhanyagolható esztétikai jelentősége, utcakép formáló szerepe sem.²² „Virágot oda érdemős ültetni, ahol látja az embör jártában-keltében és gyönyörködhet benne.”²³ Utcafrontos beépítés esetén a fal mellett húzódó járda és a kocsibejáró közé ültettek virágokat, általában a járdával párhuzamosan, hosszanti irányban.

A legtöbb virágoskertben volt: *nárcisz*, *jácint*, *gyöngyvirág*, *orgona*, nyáron *vasrózsza*, *őszirózsza*, *dália*. Az 1970-es évektől egyre több helyen ültettek tulipánt, liliomot, rózsát. Ritkaságnak számított a *császárkorona* (*Fritillaria Imperialis*). Sokszor a tanya kertjének virágaiból vittek az újonnan épült falusi ház kertjébe. Újabb jelenség, hogy a már ismert virágok nemesített változatait postai úton terjesztett katalógusokból, virágboltokból illetve a közeli városok (Szeged, Kiskunmajsa, Kistelek) piacain virágkertészeknél vásárolják meg. A gyűjtőszennvedélynek köszönhető, hogy egyes kertekben 50-100 fajta virágot számoltunk össze. A régi falusi virágoskertekben a virágok elrendezése kevés szabályosságot mutat, a tervezés nyomait láthatjuk viszont abban, hogy az azonos időpontban nyíló, eltérő színű vagy fajtájú virágokat váltakozva ültették egy sorba. Miután a tavaszi hagymás virágok elnyíltak, magról vetett őszirózsát, vasrózsát, bársonyvirágot palántáltak a kertbe. A magasabb szárú, nagyobb helyet igénylő virágokat a kerítés mellé vagy a kert sarkába ültették. Napjainkban a járda mellé szívesen tesznek szegélynövényként *szákszorszépét*, *pázsitszegfűt*, *porcsint*, *törpe bársonyvirágot*. A *dália*, *mályva*, *kardvirág* magas termete miatt a hátsó veteményeskertbe kerül. A virágokat nem mindig övezi külön kerítés, több esetben megfigyelhető ugyanis a telek hármastagolása: a lakóház körül elkerített „udvar” vagy „kert”, ahol díszfák, gyümölcsfák, szőlő, bokrok, virágok találhatóak; a gazdasági épületek, ólak körül elkerített udvar és az ún. „hátsókert”, „túlsókert” (gyakorlatilag veteményeskert), ahol a zöldségfélék mellett gyümölcsfák is találhatóak.

Itt említjük meg a házak előtti utcai virágoskerteket, melyek az utca hosszában szalagszerűen díszítik a járda és a kövesút közötti területet. Már utaltunk rá, hogy az 1960-as években gömbakácokat, rózsákat, gyümölcsfákat telepítettek ide, ezen kívül a tulajdonos bármilyen virágot ültethetett.

Az utcára néző előkertek és az utcai virágoskertek az ott élők értékrendjéről, gondolkodásáról, életviteléről, vagyoni helyzetéről, neméről és életkoráról árulkodnak a külső szemlélőnek. Olykor megtévesztően, mint ahogy ezt egyik adatközlőnk megjegyezte: „Édősanyámnak nyócvan éves korába olyan virágoskertje vót, hogy akár-

²¹ Juhász 1990. 47.

²² Bárh 1996. 187.

²³ Szögi Lajosné közlése

melyik fiatalasszony mögírgyölhette vóna."²⁴ Ebből is sejthető, hogy a virágápolás kimondottan női foglalatosság volt. Erre részletesebben a későbbiekben még kitérünk.

A virágok helye a tanya telkén

A telek elrendezését a lakóház fekvése határozta meg. A legtöbb tanyát úgy építették, hogy hátsó vége észak-északnyugat felé nézzen. Régi tapasztalat, hogy ez az uralkodó szélirány, így a szelek, viharok nem rongálták meg a ház tetejét.²⁵ A ház, az istálló és az ólak közötti térségre mindenütt eperfát ültettek, aminek lehulló termését a disznók, tyúkok szedegették fel.²⁶

A tanyai virágoskert helye a gyakorlati szempontokat figyelembe vevő telekelrendezésből adódott. Így általában a lakóépület déli, délnyugati napos végéhez került. A növényeknek enyhét adott a ház fala, három oldalról pedig lécs- vagy ricaszárkerítéssel vették körül, nehogy a jószágok kárt tegyenek a virágokban.²⁷

Virágoskertet nem csak a ház végénél készítettek, hanem a ház elé, hosszanti irányban a ganggal vagy verandával párhuzamosan is. A tehetős szegedi gazdatanyákon a 1920-30-as években létesítettek drótkerítéssel, akáclécekkel körülvett virágoskerteket.²⁸

Bél Mátyás 1730 táján így ír a parasztok virágoskertjeiről: „*A parasztember virágoskertje nem annyira kellemes időöltésre való, mint inkább szükséges kertecske, melyet az egyes népek szokása szerint kis házuk elé vagy mögé illesztenek és paraszti módon művelnek. Azt vetik oda, amit szegényes háztartásuk megkíván: petrezselymet, paszternákot, káposztát, vörös- és fokhagymát s más efféle zöldségeket. Ezekhez néhány ágyásocska csatlakozik, melyekbe virágokat vagy virító bokrokat ültetnek, elsősorban a lányok, ha vannak. Kora tavasszal aztán, mihelyt kezdenek melegedni a napok, vetnek oda majorannát, mentát, zsályát, levendulát, nárciszt és hasonlókat.*”²⁹ Az idézett leírás lényegét tekintve a 200 évvel későbbi paraszti veteményeskertre is ráillik. A század első felében virágoskert még nem tartozott minden tanyához, virágot a veteményeskertbe ültettek. Veteményeskertet a ház és a kút közelébe, jó termőtalajra, napfényes helyre telepítettek. A zöldségfélék és a virágok elrendezésében kevés szabályosság érvényesült, a zöldbab, borsó, paprika sorok egyhangúságát egy-egy szál nyárirózsa, vasrózsa vagy éppen sorba ültetett *kakastaréj* (*Celosia argentea*) törte meg. Surányi Dezső a parasztkertek virágai között említi a rezedát, a boglárkát, a dáliát, a petúniát, a bársonyvirágot, a őszirózsát, a muskátlit, a szívvirágot, a verbénát, a tátikát, a mályvát, a százszorszépet, a nefelejcsét, az árvácskát, és az ibolyát.³⁰ A felsoroltak közül a vizsgált településeken kedvelt virág volt a dália, vagy ahogy az

²⁴ Farkas Andrásné közlése

²⁵ Juhász 1974. 281.

²⁶ Juhász 1974. 305.

²⁷ Szigeti MFM-NA. 821-82.

²⁸ Juhász 1974. 308.

²⁹ Bél 1984. 204.

³⁰ Surányi 1985. 306-310.

idősebbek emlegetik *gyorgyina*;³¹ amely magas szára miatt a kerítés mellé került. Ibolya, gyöngyvirág, orgona szinte minden tanya körül volt; ha nem tartozott virágoskert a tanyához, vagy a veteményeskertbe vagy egyszerűen a ház végéhez ültették ezeket. Szép látványt nyújtott a kútágasra, kerítésre vagy éppen a napraforgó száraira felfuttatott *hajnalka*. A népszerű virágok közé tartozott a már emlegetett *fehérliliom* és *pünkösdirózsa* vagy *bazsarózsa*, amit vágott virágként is kedveltek. A tanyai veteményeskertből nem hiányozhatott a kis virágú krizantém (*Aster*) vagy egyszerűen *őszirózsa*, ami a virágban szegény novemberben a halottak napi megemlékezés nélkülözhetetlen kelléke volt. A tanyai nádfödeles ház tetejére gyakran telepítettek kövirózsát, népi nevén *fülbecsöppentőt*.

Gyűjtési tapasztalataink és a szakirodalom alapján arra következtethetünk, hogy mivel a virágoskertek az 1920-30-as években a tehetős gazdatanyákon jelentek meg, a virágoskert kezdetben presztízsszimbólum volt, valamiféle rangjelölő szerepet töltött be. Elképzelhető, hogy a módosabb parasztcsaládokban, ahol a ház körüli gazdasági munkák elvégzésére bérest, cselédet, napszámost foglalkoztattak, a gazdasszonynak külön virágoskert gondozásai is jutott ideje. A virágoskert telepítése az igényesség, az életminőség javulásának jeleként értelmezhető.

Az 1950-es évek gazdaság- és agrárpolitikája olyan adó-, beszolgáltatási- és árrendszert alkalmazott, amely a helyben megtermelt javak nagy részét elvonta, s vissza annak csak töredékét juttatta.³² Ugyanakkor a kormány tanyapolitikájának célja a tanyarendszer mielőbbi felszámolása volt.³³ A parasztság érdekeit semmibe vevő gazdaság- és településpolitika alapjaiban rengette meg a hagyományos tanyai életformát. Ez a körülmény is közrejátszott abban, hogy a tanyai virágoskert még a későbbi évtizedekben is ritka jelenségnek számított.³⁴ A virágoskert rangjelölő szerepe idővel elhalványult, s elsősorban az ott élők életkoráról, neméről árulkodott. Úgy tartották, hogy : „*Az asszony dicsősége, ha virágoskert is van a tanyával.*”³⁵ A virágok zöldségek közé ültetésnek gyakorlati haszna is volt: „*A virág a színivel, illatával odacsalogatta a bogarakat, azok mög beporozták a veteményt.*”³⁶

A tanya sohasem burkolózott tetőtől talpig virágdíszbe – mint ahogy napjainkban a falusi házak –, minden évszaknak megvolt a jellegzetes virága, melyből pár szál nőtt a virágoskertben vagy a veteményeskertben.

---

³¹ A dália 1789-ben került Mexikóból Spanyolországba, ahol Andreas Dahl svéd botanikusról nevezték el; a virág terjesztését tiltották. 1804-ben közvetlenül Mexikóból küldték el a dália magját Berlinbe, ahol szintén egy botanikusról, a pétervári Georgijról nevezték el. Vagyis ami a Rajnától keletre georgína, az a Rajnától nyugatra dália. Nálunk eredetileg a georgina elnevezés honosodott meg, ennek népi névalakja a *gyorgyina*. Tergit 1969. 210-211.

³² Belényi 1996. 92.p.

³³ Belényi 1996. 89.p.

³⁴ Juhász 1974. 308.p.

³⁵ Farkas Andrásné közlése

³⁶ Nagy M. József közlése

Népi virágismeret

A népi növényismeret elsősorban jól felismerhető és hasznos vagy káros növényeket különböztet meg. A hasznosság fogalma azonban meglehetősen tág, illetőleg változó. Elsőrendű a gyakorlati, mindennapi életben való felhasználhatóság (táplálkozásra, festésre, gyógyításra stb.) De a közösség szempontjából hasznosnak minősülhet az esztétikai hatás is: az ember szépnek tart egy növényt, és igyekszik széppé tenni vele környezetét.³⁷

Amint már utaltunk rá, a virágok illetve virágoskertek ápolása kimondottan női tevékenységnek számított, a lányok, asszonyok feladata volt, csakúgy, mint a veteményeskertek gondozása. A század első felében szegénynek tartották, ha nagylányos háznál nem volt virág. Az eladó lány jellemére következtettek az elhanyagolt virágos- vagy veteményeskertből is: „A gazonos kert a nagylány lustaságáról árulkodott.”³⁸ „Nem vót olyan sok virág, hogy arra nő jutott volna idő.”³⁹ Széppé tudta tölteni az embör lánya a kertjét, ha akarta. Szombaton vagy vasárnap röggé tudtunk rá időt szakítani. A gyereket is bele lehetett fogni segíteni. Úgy telik benne örömiünk, ha szép az a kert.”⁴⁰

A 20. század közepéig a vizsgált települések virágkultúráját, a fajok tekintetében viszonylagos szegénység és nagy fokú megállapodottság jellemezte. Ez azt jelenti, hogy elsősorban a ma „régiről virágként” emlegetett fajokat ültették a virágos- illetve veteményeskertbe. Ebben szerepe lehetett annak is, hogy a virágok cseréjét, új fajok elterjedését gátolta, hogy a falvak ki- és belépő kapcsolatai nem voltak olyan intenzívek, mint napjainkban. Az asszonyok legfeljebb a közeli városok piacaira jutottak el, de ide sem virágvásárlás céljából mentek, s feltételezhetőleg – az üvegházi virágtermesztés megindulása előtt – a piacok virágválasztéka sem volt túl bőséges, virágmagot, virággalántát olyan piacozó parasztasszonyok árultak, akik kiskertjükben ugyan csak a „régiről virágokat” termesztették. „Régön nem kötöttek virágra. Ha valakinek mögtetszött egy virág valahun, kért a gazdasszonytul, és adott érte cserébe másik fajtát. Virágot még máma is szokás cserélni, de az a babonája, hogy nem szabad mögköszönni, mert akkó nem fogja mög.”⁴¹

Napjainkban a virágnemesítésnek, üvegházi virágtermesztésnek, kiterjedt virágkereskedelemnek, a virágkatalógusoknak köszönhetően szinte megszámlálhatatlan „új virág” díszlik a falusi virágoskertekben. Sok példát találtunk arra, hogy a hagyományos parasztkertek virágait is virágkatalógusokból rendelik meg, vagy vetőmagboltban vásárolják.

A „régiről virágokat” őrző paraszti virágos- illetve veteményeskertek nyomára két csólyospálosi tanyán bukkantunk; mindkét helyen idősek élnek. Ezekben a kertekben többségében a régi parasztkertek virágai találhatók, ugyanakkor felismerhető a népi kertkultúra egyik fontos szabálya: a spontán kikelő növények meghagyása.

³⁷ Péntek 1985. 137.

³⁸ Szögi Lajosné Fodor Erzsébet közlése

³⁹ Ilia Imréné közlése

⁴⁰ Farkas Andrásné közlése

⁴¹ Farkas Antalné közlése

A virágok felhasználása

Amint már utaltunk rá, a virágoknak a múltban az esztétikai szerep mellett fontos gyakorlati funkciói is voltak. A szakirodalom a virágok mindennapi életben való felhasználásának számos módját idézi. Ezek közül viszonylag keveset tudunk kimutatni a vizsgált településeken. Ugyanakkor megfigyelhető, hogy bizonyos virágok új, gyakorlati funkciót is kapnak.

A falusi ember „patikája” régen az erdő és a mező volt a maga növényeivel: a csodálatos hatású füvekkel, fákkal, a titokzatos erejű gyökerekkel, az éltető nedvű levelekkel, szárakkal. Télen ez a patika a megszáritott növényekkel a padlásra vagy a tornác gerendájára költözött.⁴² Gyógyító hatása azonban nemcsak mezei-erdei füveknek, virágoknak, hanem kerti virágoknak is volt.

Itt a gyógyító hatású kerti virágokról és a napjaink virágos-, veteményeskertjeiben fellelhető gyógynövényekről szólunk. 1932-ben Rapaics Rajmund azt írta, hogy a parasztkertekben olyan virágok találhatók, amelyek a középkorban a kolostorkert legfontosabb herbái, gyógynövényei voltak; említi a *rozmaringot* és a *kövirózsát* is.⁴³ A magyar etnobotanika úttörőjeként számon tartott Borbás Vince a 19. század végi parasztkertekről ezt állapította meg: „...a magyar nép nem mindég a rikitó színű, hanem inkább a szépszagú virágokat szereti kertjébe ültetni. Ilyen a hamvas istenfű (*Artemisia Abrotanum*), a fodor és laposmenta, a majorána, a rozmaring, rezeda.”⁴⁴ A *rozmaring* és a *rezeda* a 20. század közepéig a legkedveltebb népi virágok közé tartozott, ma a falusi házaknál szinte egyáltalán nem, tanyákon pedig csak elvétve találhatók. Ezek népi gyógyászatban való felhasználására idősebbek sem emlékeznek a három településen. Több tanyán ill. háznál található bors- illetve fodormenta, melynek főzetét légúti megbetegedések esetén teaként fogyasztják. Napjainkban megfigyelhető, hogy bizonyos vadvirágokat akkor telepítenek a virágoskertbe, amikor tudomást szereznek gyógyhatásáról. Ilyen például a *vérehulló fecskefű* – amit az út széléről, a gyepről ültettek a virágoskertbe, és narancssárga nedvét szemölcsök, csipések, sebek gyógyítására használják. Megjegyzendő, hogy az említett növények gyógyhatását nem az öröklődő népi tudás, hanem a napjainkban divatos természetgyógyászat révén ismerték meg. Találtunk példát arra is, hogy egyes virágokat (pl. kerti cickafark) megszáritanak és a téli hónapokban főzetét alkalmasszerűen fogyasztják, mondván, hogy gyógyhatású. A vadrózsa terméséből, csipkebogyóból régen gyógyteát készítettek. „A vadrózsa bogyója jó téának, de máma már árúnak a bótba is ilyen teafüvet.”⁴⁵ Bálint Sándor A szögedi nemzet című művében gyógynövények gyógyhatásait taglalja, s a felsorolt növények között néhány kerti virágot is említ: a kékliliom virágjának teáját köhögősök isszák, a liliom hideglelésre, sárgaságra jó, törkölypálinkában áztatva iszogatják.⁴⁶ Az említett virágok ilyen célú felhasználását településeinken nem ismerik. Fülfájás esetén a *küvőzsa*, azaz kövirózsa (Semper-

⁴² Szabó-Péntek 1996. 117.

⁴³ Rapaics 1932. 33-34.

⁴⁴ Borbás 1890.59.

⁴⁵ id. Bodor Péterné közlése

⁴⁶ Bálint 1980. 159-162.

vivum tectorum), népi nevén *fülbecsöppentő* nedvét csavarták a beteg fülbe éjjelre.⁴⁷ „A kövirózsa idősök javasolták fülfájásra. Léhúzták a levelinek a bőrit, és a fülre kötötték.”⁴⁸ A kövirózsa gyógynövényként az idős nemzedék körében közismert, de napjainkban már nem alkalmazzák. Mint már utaltunk rá, kedvenc élőhelye a nádtető volt, a ma oly divatos sziklakertekben már csak dísnövényként ismert.

Látható, hogy a vizsgált településeken viszonylag kevés virágot használtak gyógyításra. A gyűjtött adatok alapján – a kövirózsa kivételével – nem tudjuk igazolni, hogy bizonyos virágokat gyógyhatásuk miatt ültettek volna a ház köré. Az utóbbi 10-15 évben a természetgyógyászat népszerűségének köszönhetően „mezei virágok” kerültek a kiskertekbe.

A továbbiakban azokat a virágokat igyekezünk sorra venni, melyeket festésre, illatosításra, rovarok, kártevők távoltartására használtak illetve használnak.

A hazai festőnövények ismerője, Györfly István 1921-ben azt írta, hogy: „A növényi anyaggal való festés még egy évszázaddal ezelőtt hazánkban általános volt... főképpen csak a múlt században terjedt el széles körben a külföldi növényi festőanyagok használata, ami a hazai növények használatát lassanként háttérbe szorította. Ma már azt mondhatjuk, hogy csaknem mindenütt kiveszett az ősi technika.” Növényi festékekkel főleg gyapjúfonalat, bőrt, hímes tojást színezték. Sárga színt nyertek a rezedá (*Reseda luteola*) szirmaiból. Az eljárást Györfly részletesen ismertette.⁴⁹ Vidékünkön a *szagos rezedá* (*Reseda odorata*) terjedt el, ami festőnövényként nem ismert. A Györfly által említett *jóféle sáfrány* (*Crocus sativus*) nem tartozott a parasztkertek gyakori virágai közé, ma azonban több falusi ház kertjében megtalálható, de kizárólag díszítő funkciója van.

Adatközlőink visszaemlékezése szerint virágból házilag készített festéket az 1930-40-es években csak húsvéti tojás színezésére használtak. „Ősszel összegyűjtöttük a kassairózsa (*Tagetes erecta*) virágját, mögszárítottuk, aztán húsvét vasárnap vagy nagy-szombaton forró vízbe mögfőztük, sárga lőtt tőle a víz, befogta a tojást is.”⁵⁰

A 16-17. században a nemesi főasszonyok különféle virágvizek készítéséhez ismertek (pl. rózsavíz, gyöngyvirágvíz, fejér liliomvíz). A virágvizeket a helyiségek fertőtlenítésére használták, ezzel fecskendezték a falakat.⁵¹ A háznak virágokkal való illatosítása – különösen a téli időszakban – a paraszti gyakorlatban a 20. században is megfigyelhető. „Ősszel gyorgyinábul, vasrózsábul, mirhábul, borsikábul (*borsmenta*) csokrot csináltak, mögszárították, fölakasztották a falra, néha mögpaskóták, jó illatot árasztott a szobába. Vót, hogy a mögszárított borsikát, mirhát, kézzel összemorzósóták, jobb lőtt tőle a szoba levegője.”⁵² A 17. században Európa-szerte elterjedt a rozmaringból készült *Aqua Reginae Hungariae* (Magyar királyné vize) néven ismertté vált illatszer.⁵³ A rozmaring a tanyai-falusi házak nélkülözhetetlen virága volt, elsősorban cserepes virág, de nyáron gyakran ültették a kertbe, télen a szobában illatozott.

⁴⁷ Lele 1995. 214.

⁴⁸ Farkas Andrásné közlése

⁴⁹ Györfly 1921. 1.sz. 9-11., 2.sz. 51-52.

⁵⁰ Tóth Rozália közlése

⁵¹ Takáts 1932. 49.

⁵² Szögi Lajosné közlése

⁵³ Rapaics 1932. 206-209.

„Szeretöm a rozmaringot, nem szép, de nagyon jó szagú; régön mindön házná vót. Régön nem hasznátak ám a lányok pacsulit. Vót rózsavíz, ezt a bótba árúták, de ezt is inkább a legényök locsóták húsvét hétfőn.”⁵⁴

Évtizedekkel ezelőtt a szalmavirág volt a legelterjedtebb szárazvirág, de virágot kukoricacsuhéból is tudtak csinálni. Ma a kertekben sóvirágot, lampionvirágot, cic-kafarkat, fátyolvirágot tartanak, ezek télen a lakás díszei.

A virágok gyakorlati jelentősége a szántóföldi növénytermesztésben is megmutatkozott. Csólyospáloson régóta szokás a paprikaföld szélére vagy a sorba néhány szál nyárirózsát ültetni. Balástyán a káposztasorok közé ültettek porcsint. Egyesek szerint ez egyszerűen csak a „vetemény” díszítését szolgálta, mások szerint: „A virágok odacsalogatták a bogarakat, így könnyebben beporozták a veteményt.”⁵⁵ „A káposztaföld szélire estikét, violát üttettek azér, hogy szöbb lögyön, de főleg akkó, ha túl sok palánta kelt ki a virágoskertbe.”⁵⁶ „Üttettek régön a zódség közé büdöskét is, mer elriasztotta a tetveket.”⁵⁷ Ez az ősi módszer napjainkban is terjed, de nem biztos, hogy mindig a hagyományozódó tudás révén. „Tavaly a hátsókertbe mi is biokertészetöt csináltunk. A krumpli sorába 3-4 lépésnyire büdöskét ültettünk. Úgy hallottam, távol tarlja a krumplibogarakat. Így is vót. Nem köllött permetözni.”⁵⁸

Bizonyos virágoknak a szőlőtermesztésben jutott szerep. 1945 decemberében a kiskunfélegyházi járás főjegyzője felhívta a szőlősgazdák figyelmét, hogy: „Szöllőkötöző anyagokban előre láthatólag hiány fog mutatkozni. Ezért minden gazda már most gondoskodjék pótszellőkötöző anyagokról, amelyek lehetnek sás, kákalevél, gyékény, kukoricaháncs, fűzfaháncs, papírspárga vagy kenderfonál.”⁵⁹ Bár a javasolt szöllőkötöző anyagok között nem szerepel, mindhárom településen emlékeznek rá, hogy a pálmaliliom (*Yucca filamentosa*), népi nevén *jutka* leveleit is használták szöllőkötözésre. „Pusztamérgesön a szőlők szélibe vót sok jutka, úgy hallottam, régön szöllőkötözésre is hasznáták.”⁶⁰

Itt említjük meg, hogy az erős illatú virágoknak nemcsak a szántóföldi kártevők, hanem egyéb ház körüli rovarok távoltartásában is szerepe volt, illetve van. Molyirtónak a ruhák közé rozmaringágot tettek. A rózsamuskátli (*Pelargonium radula*), népi nevén *szagos muskátli* kevés háznál található, megfigyelések szerint erős illata elriasztja a legyeket, hangyákat, ezért teszik nyáron az ablakba vagy a fal tövébe. Hasonló célt szolgál az utóbbi években terjedő, virágcserepbe, balkonládába ültetett *szúnyogriasztó* (*Plectranthus*).

A virág szerepe hétköznapiokon és ünnepeken

A virágok díszítő szerepén és gyakorlati felhasználásán kívül nem hanyagolható el a közösség életében betöltött más szerepük sem. Annak jelentőségére, hogy vannak

⁵⁴ Farkas Andrásné közlése

⁵⁵ Nagy M. József közlése

⁵⁶ Bitóné Gera Eszter közlése

⁵⁷ Tóth Imréné közlése

⁵⁸ Ördögh Lászlóné közlése

⁵⁹ BKMÖL XXII. 317. Dobilási könyv 1945. december 11.

⁶⁰ Ördögh Lászlóné közlése

olyan alkalmak, amikor meghatározott díszekre van szükség Péntek János hívta föl a figyelmet Kalotaszeg tanulmányozása kapcsán.⁶¹

A továbbiakban elsősorban saját gyűjtésünkre támaszkodva vesszük szemügyre, hogy a virág milyen szerepet tölt be az egyén illetve a közösség életében. Vannak-e olyan virágfajok illetve fajták a vizsgált településeken, melyek egy-egy alkalomhoz, szokáshoz kötődnek? Melyek azok a virágok, amiknek belső tartalmat, szimbolikus jelentést tulajdonítanak a közösség tagjai?

Ezekre a kérdésekre a templomdíszítés, az ünnepi alkalmakhoz kötődő virágajándékozás és a halottak napi virágkultúra tanulmányozásán keresztül próbálunk meg választ adni.

A templom díszítése virágokkal

Az egyház még a 12. században is ellenezte a templomok belsejének élő növényekkel való dekorálását, mert a szent helyhez csak nemes anyagokból, aranyból, gyöngyökből, drágakövekből készült virágcsokrok illettek.⁶² Bálint Sándor említi, hogy a 17. századi evangélikus zsinatok határozata értelmében megtartandó az a szokás, hogy a diákok pünkösdkor zöld gallyakkal ékesítsék föl a szent épületeket.⁶³ Napjainkban a templomokat szinte kizárólag élő virággal díszítik, az oltárok és a szobrok művirággal nem díszíthetők.⁶⁴

Mindhárom településnek római katolikus temploma van. A templom díszítését a templom gondnoka, a harangozó és a kántor, nagyobb ünnepek előtt az egyházképviseelő tagok és családtagjaik végzik. *„A templomkertbe sok hóvirág van, tavasszal ezzel szoktam díszíteni. Mög aztán azért gondozom a kertembe a virágokat, hogy jusson a templomba is belüle. Van sok gyöngyvirágom, aztán nyáron nyílik a rezgő, szentőt morzsika, van páfrány. Ezekkel mindig lehet szép csokrokat csinálni.”*⁶⁵

Előbb a katolikus egyházi év ünnepeihez kötődő templomdíszítést, majd az életfordulók egyházi szertartásaihoz kapcsolódó templomdíszítést tekintjük át.

Az évkezdő adventtől az évváró András-napig sok ünnepe és jeles napja van a katolikus egyháznak. Igyekszünk közülük kiemelni azokat, ahol a virág általában véve hangsúlyos szerepet kapott. Advent négy hete böjti időszak, ilyenkor a templomot egyáltalán nem virágozzák. Karácsonykor mindhárom településen karácsonyfát állítanak a templomban. Kora tavasszal hóvirág, majd jácint és nárcisz kerül a vázába. Nagyböjt alatt, hasonlóan az adventi időszakhoz visszafogott a díszítés, vagyis az oltárt egyáltalán nem virágozzák, csak a szentek szobraihoz tesznek néhány szálát. *„Nagyböjt negyedik vasárnapján már lehetne díszíteni az oltárt, de mi nem szoktuk.”*⁶⁶

Virágvasárnap Balástyán néhány szál nárciszt és szegfűt tesznek az oltárra. Nagypénteken készítik el a szent sírt. Húsvétkor a főoltár mellett a szent sír a temp-

⁶¹ Péntek 1985. 140.

⁶² Verebélyi 1994. 328-329.

⁶³ Bálint 1998. 446-447.

⁶⁴ Juhász 1996. 35.

⁶⁵ Gulyás Anna közlése

⁶⁶ Gulyás Anna közlése

lom leghangsúlyosabb része, ezt a díszítés is tükrözi. (Az oltárt nagyszombaton díszítik.) Régen mindhárom településen cserepes *hortenziát* raktak a szent sír köré, ma már csak Pusztamérgesen őrzik ezt a hagyományt. Csólyospáloson régen a szegedi piacon vásárolt *primulát* is használtak erre a célra. Balástyán újabban a szent sír keresztjéhez szegfűből, gerberából, kálából, friszből készült virágkompozíciót tesznek, a szent sírhoz vezető utat vázákba rakott szegfűvel és gyertyákkal szegélyezik. A virágok színeit tekintve a fehér és a rózsaszín dominál. Csólyospáloson fehér és piros szegfűt, valamint kálát tesznek a szent sír két oldalán szimmetrikusan elhelyezett vázákba. Pünkösdre piros színbe öltöztetik a templomot, szegfű és gerbera segítségével.

Bár nem tartozik szorosan a templomdíszítéshez, megemlíjtük, hogy a virág az ünnepi körmenetek, elsősorban az úrnapi körmenet elmaradhatatlan kelléke. Az úrnapi körmenetben a pap a supellát alatt viszi az Oltáriszentséget. Előtte fehér ruhás kislányok vagy Mária-lányok kosárból virágszirmokat szórnak. Balástyán a virágszórás az elsőáldozók dolga. „*Régön kosárbul, ma nejlon szatyorbul szórják a gyerökök a virágszirmot. Régebben pipacsot, máma rózsaszirmot visznek otthonrul, de bármilyen virág mögfele.*”⁶⁷ A templomkertben úrnapi oltárokat emelnek, és ott fogadják a virágszirmokon érkező Oltáriszentséget. Csólyospáloson az északi, a keleti, a déli illetve a nyugati, virágokkal és lombokkal díszített sátrakban. A templomkert négy sarkában oszlopokat ásnak le, és zöld lombokkal úgy terítik, hogy azok belső oldalán fehér lepedőket lehessen erősíteni. Ezekre tűzik fel az asszonyok a sok szép virágot.⁶⁸

Meg kell említeni a templombúcsúkat is, melyek minden településen nagy ünnepnek számítottak. A templombúcsú a templom védőszentjének évenként ismétlődő ünnepe.⁶⁹ A csólyospálosi templomot Jézus Szent Szíve tiszteletére szentelték fel.⁷⁰ A balástyai templom védőszentje Padovai Szent Antal, ezért a búcsú a június 13-át követő vasárnapra esik. A balástyai templom díszítése ilyenkor nem különbözik a vasárnapi díszítéstől. A csólyospálosi templomot régen búcsúra viragozták fel a legszebben. „*Simon atya idejibe a templomajtó fölé koszorút csináltunk buxusból és fehér rózsabimbóból. Az Oltáriszentség-tartóra is koszorút töltünk. Mivel Jézus Szíve ünnepén van a búcsú, a templom belsejét piros szegfűvel vagy rózsával díszítjük.*”⁷¹

Keresztelőre és temetésre nem szokták különlegesen díszíteni a templomot, kivéve, ha ezt a keresztszülők illetve a hozzátartozók kérik; ilyenkor ők hozzák a virágokat. A virágzás mértéke függ az egyházi év aktuális ünnepeitől. „*Adventbe tartottak köröszőlőt, az atya mögengedte, hogy díszítsünk, de az oltárt nem lehetett.*” Elsőáldozáskor fehér szegfű díszíti az oltárt. „*Régön az elsőáldozó lányok hajába az elsőáldozó fiúk ingének, mellényének gomblyukába tűztek virágot.*” „*Az elsőáldozók*

⁶⁷ Majoros Mária közlése

⁶⁸ Lele 1995. 203. Az Oltáriszentség elé szórt virágszirom, valamint virág szentelménynek számított. Bárh 1990. 412. Csólyospáloson a hazavitt úrnapi virágot a sublón tartották. De tettek belőle az ól, az istálló horogfája alá is villámcsapás ellen. Lele 1995. 204. Bitóné Gera Eszter szerint: „Ha a lány észrevétlenül lopott az úrnapi sátor virágjából, még abba az évbe férjhez mönt. Az ilyen virágot a lányok lépésölvé őrizgették.”

⁶⁹ Bárh 1990. 366.

⁷⁰ Fodor 1995. 124.

⁷¹ Majoros Mária közlése

egy-egy szál virágot tartottak a kezükben, amit végül az atyának adtak.”⁷² Bérmálás-kor Csólyospáloson rózsaszín, Balástyán piros szegfűvel, gerberával ékesítik a templomot.

Esküvőre régen az adott évszaknak megfelelő kerti virágokat vagy virágszirmokat szórtak az oltárhoz vezető szőnyeg két szélére, ma ezeket üvegházi vágott virág helyettesíti. „Régön százszorszépet raktak a szőnyeg mellé, ma fehér szegfűt szoktak.”⁷³ „Vót, amikor késő őszi esküvőre krizantémmal is díszítöttem a templomot. Mamma már erre a célra nem kedvelik. Halotti virágnak tartják.”⁷⁴ Újabbban a templom esküvői díszítése a reprezentálás, a társadalmi, vagyoni helyzet kifejezőjévé válik; ennek csak az egyházi tiltások próbálnak gátat vetni. „Az atya nagyon haragszik érte, hogy ennyire fölvirágozzuk a templomot. Itt, Balástyán sok „virágos” van, ők ajándékba adják a virágokat, így előfordul, hogy nagyobb ünnepek előtt közel 1000 szál virággal díszítünk.”⁷⁵

A helyi üvegházi virágtermesztés felfutása előtt, kb. 15-20 évvel korábban a templomok ünnepi és hétköznapi díszítéséhez egyaránt kerti virágokat használtak; olyat, ami éppen akkor nyílt. „Nyáron nagyobb vót a választék: vasrózsát, nyári-rózsát, margarétát; ünnepekre, vasárnapi misére előkelőbb virágokat: rózsát, liliomot töltünk a vázákba. De ha éppen más nem vót, büdöskével díszítötünk.”⁷⁶

A virág a mindennapi életben

Az élő virág és a „csinált virág” hajdan számos népszokás elmaradhatatlan tartozéka volt; nem célunk, hogy ezeket ismertessük, csupán néhány, virággal kapcsolatos jeles napi és életfordulókhoz kötődő népszokásról, recens szokásról szólunk, melyekre a vizsgált településeken emlékeznek, illetőleg amelyek ma is részei életüknek.

Az emberi élet minden örvendetes és minden gyászos eseményéhez virágot szoktak vinni. A lakodalomban a virág – régebben főleg a „csinált virág” – sokféle-képpen jelen van. Gondoljunk a „viaszos papírból”, „pergamenpapírból” készült kalapvirágra és mellvirágra, amit a menyasszony tűzött fel a vőfély ruhájára. A koszorúslegények tisztségük jeléül rózsaszín mellvirágot viseltek. Esküvőkora lovaskocsikat krepp-papírból kivágott, madzagra fűzött virágfüzerekkel díszítették.⁷⁷ Az említett szereplők által viselt művirágok, újabbban élővirágok a házasságkötés szokásköréhez tartozó ünnepi, alkalmi tárgyak, jelvények, melyek azt jelzik, hogy viselőik a lakodalomhoz tartoznak. A vőfélybot, a kalap- vagy mellbokréta vendéghíváskor igazolta a meghívandó előtt a meghívás hitelességét: jelezte, hogy a vőfély a lakodalmas ház képviselőjében jelent meg.⁷⁸ A házasságkötés szemtanúi a vendégek voltak, az esemény tárgyi bizonyítékát, a vendégvirágot a résztvevők évekig őrizget-

⁷² Oláh Jánosné közlése

⁷³ Csóti Irén közlése

⁷⁴ Gulyás Anna közlése

⁷⁵ Csóti Irén közlése

⁷⁶ Gulyás Anna közlése

⁷⁷ Korkes 1995. 225-226.

⁷⁸ Györgyi 1990. 50.

ték. „*Én nem szoktam kidobni a lakodalmas vendégvirágokat – de a gyászszalagot se, – őrizetem őket a fiókba, néha elővöszöm, még az is eszömbé jut, kinek a lakodal- mába kaptam.*”⁷⁹

A virágnak az ismerkedés, udvarlás során is fontos szerep jutott. A 18. század első felére vonatkozóan Bél Mátyás említi, hogy: „Ugyanilyen virágokból (ti. papi- rosból kivágott aranyfestékkel színezett virágokból) csokrokat készítenek a lányok és elküldik szerelmük jeléül annak, akivel jó barátságban vannak. Ahányszor ünnep közeledik, a lány ilyen ajándékkal köti magához a szerelmesét. Örül a legény, másik- nál boldogabbnak tudja magát, az ajándékot süvegére tűzi, mintegy tarajosan jár ve- le.”⁸⁰ A balástyai Gémes Eszter a lakodalomra való készülődésről a következőket írja: „Anyám bement Szegedre kalapvirágot venni. Jártas volt már benne. A kalapvi- rágok, vattabimbók, behúзва, rózsaszín, kék, krémszín vagy fehér selyemmel, viasz- kos zöld levelekkel félig kinyílt rózsákkal. Ez olyan koszorúszerűen volt megfonva, amely a legény kalapját majdnem körülfogta.” „Minden lány az első táncosának kö- teles a virágot feltűzni. Ennek ellenében a legény köteles egész éjjel mulattatni. Ha a virágtűző lányt másik legény táncba vitte, ez hívhatott másik táncost. Ha még megvolt a virágja, feltűzte másik oldalra a legény kalapjához. Nem is kell mondanom, hogy a legénynek ez dicsőség volt...”⁸¹

Csölyospáloson évente egyszer, ősszel tartottak virágos bált. Oda csak olyan lány mehetett el, akinek már komolyan udvaroltak, vagy jegyben járt. A lány virágot vett a legénynek, azt föltűzte neki és úgy mentek el együtt a bálba.⁸² Hasonló szokás volt Tápén, hogy a lány bevonuló udvarlójának csinált *regutavirágot* ajándékozott. A lánytól kapott virágcsokrocsk a legszebb szavak helyett jelentette azt, hogy megvár- ja: ha kitelik az idő, majd hozzámegy feleségül.⁸³ Tehát a lány által ajándékozott vi- rágot a legény a kalapjára tűzte, tudatva a közösség tagjaival, hogy már van válasz- tottja.

Húsvétkor a lányok a locsolkodók kalapjára tűztek virágot. „*A húsvéti virág a rozsmaring vót. Cserépbé nevelték, vót mindön házná. Ebből szakajtottak, és ezt tűzték az ismerős locsolkodók, legényök kalapjára, körbe a kalapszalag mellé.*”⁸⁴ A rozma- ring mellett jácintot, nárciszt is tűztek a locsolkodók kalapjára, kabátjára. „*Akinek mán sok virág vót a kabátján, annak azt mondták, hogy: vigyázz, nehogy tehénnel találkozz!*”⁸⁵ A virág, elsősorban szegfű gomblyukban való viselése 1914 előtt Nyu- gat-Európában a felsőbb társadalmi körökben az elegáns viselet része volt.⁸⁶

A továbbiakban napjaink virágajándékozási szokásairól szólunk. Ma már nincs olyan alkalom, amely ne adna lehetőséget virág ajándékozására. A születésnap, név- napi köszöntés, a nőnap, az anyák napja, a házassági évfordulók megünneplése szinte elképzelhetetlen virág nélkül. A hagyományos paraszti kultúrában ezen alkalmak

⁷⁹ Szögi Lajosné közlése

⁸⁰ Bél 1984. 258-259.

⁸¹ Gémes 1979. 83-84.

⁸² Korkes 1995. 222.

⁸³ Lele 1988. 68-69.

⁸⁴ Oláh Jánosné közlése

⁸⁵ Farkas Antalné közlése

⁸⁶ Tergit 1969. 270.

megünneplésének – a névnapozást kivéve – nem találjuk nyomát.⁸⁷ Vidékünkön elsősorban a férfi névnapokat – Sándor, József, Gergely, Mihály, János, András, Márton – tartották meg, de a virággal történő felköszöntést nem gyakorolták.

A halottak napja

A halottakról való ünnepi megemlékezés gyökerei az ókori Egyiptom nagy ünnepeire vezethetők vissza. A görögök március hónapban tartották a virágok ünnepét, és ez alkalommal tisztelettel áldoztak halottaik emlékének is. Mécseseket égettek, virágkoszorúkat fontak, majd a megemlékezés karnevállal zárult. A kereszténység később jelentősen módosítva, de átvette ezeket az ünnepeket, s ősszel a természet elmúlása idején tartották a halottakról való megemlékezést.⁸⁸ Élők és holtak, a falu teljes társadalmának egybekapcsolódásáról az ősök évente ismétlődő ünnepe, a halottak napja gondoskodik.⁸⁹ A sírok gondozását, díszítését elsősorban a közeli női hozzátartozók végzik. Már Mindenszentek előtt egy héttel kimennek a sírokat tisztogatni, rendbe tenni.⁹⁰

A sírokat a jellegzetes késő őszi virággal, „őszirózsának” nevezett kis virágú krizantémmal díszítik. Az 1920-as években a krizantém Európában ajándékvirágként jött divatba.⁹¹ Halottak napi szerepe miatt újabban a köztudatban temetői virágként tartják számon.

*„Régön az őszirózsát mindönki mögnevelte magának; ha gyűttek a fagyok, pokróccal letakarták a szárán, de vót, aki lészödde és bent vízbe tötte, így is eláll sokáig. Máma mán csak 3-4 szál krizantémot visznek Mindönszentkő a temetőbe; piacon vöszik.”*⁹² A sírok díszítésének régebbi módja, hogy a virágot nem vázába teszik, hanem szálanként szurkálják a hantba, a sír földjébe olykor kereszt alakzatban. Gyakran ültetnek árvácskát Mindenszentek előtt a sírokra, ezek a téli fagyok elmúltával, kora tavasszal kihajtanak.

Koszorút a sírra temetésen kívül halottak napján szoktak vinni.⁹³ *„Az 1940-es évekbe otthon csináltunk koszorút, ezt vittük halottak napján a temetőbe. Fűzfavesszőből hajlítottunk neki kává, erre fenyőgallyat vagy mirhát kötöttünk, ebbe tűzgétük az őszirózsát. Vótak olyanok, akik jobban értettek a koszorúcsináláshon, őket kérték mög, hogy csináljanak egy-egy koszorút. Ha szögény vót az illető, lisztöt, tojást adtak cserébe a munkájáért, de vót olyan is akinek visszasegítették, emöntek neki egy-két órahosszára kukoricát szödni.”*⁹⁴ Napjainkban a műanyagkoszorúkat kezdik kiszorítani a természetes alapanyagokból (mohából, fenyőből, tujából, fenyőtobozból, szárazvirágból) készült élő koszorúk.

⁸⁷ Tátrai 1981. 39.

⁸⁸ Seléndy 1972. 77.

⁸⁹ Kunt 1982. 253.

⁹⁰ Szabó 1995.174.

⁹¹ Tergit 1969. 203.

⁹² Farkas Andrásné közlése

⁹³ Maga a koszorútest a végtelen időt szimbolizálja, az emlékezést és példamutatást, mely a múltat köti össze a jövővel. Seléndy 1972. 143.

⁹⁴ id. Bodor Péterné közlése

„Ezöket a műanyag koszorúkat a régi öregök mög se vönnék. Az élővirág a legszöbb. Lehet kapni mostanába ezöket a selyömvirágot, még ezöket is többre tartom annál az élettelen műanyagnál.”⁹⁵

Halottak napján az élő leszármazottak felkeresik elődeik sírját. A gazdátlanul, feldíszítetlenül maradt sír szégyen, az élő hozzátartozók társadalmi értékvesztéséről tanúskodik. Az egy-egy sírnál megjelenő rokoni, ill. egyéb érdekcsoportok tagjainak nagy száma kifejezi a csoport totális – élő és halott tagokat magába foglaló – egységét, de egyúttal társadalmi erejét is, amelyet a síron felhalmozott tiszteleti jelek bősége is hirdet.⁹⁶ Adatközlöink szerint: „A síron egy szál virág is annyit ér, mint száz. Az a fontos, hogy az embör ne felejtse el halottjait, és néha tiszteletit tögye a sírjuknál.”⁹⁷

Összegzésként elmondható, hogy a virágnak a magyar népi kultúrában évszázadok óta jelentős szerepe van. Kultusza gazdagon hálózza be a néphagyomány különböző területeit, ezért további vizsgálatra érdemes.

Függelék

A „régi virágok” jegyzéke:

árvácska (*Viola tricolor*)
báránykaszáj (*Antirrhinum majus*)
bársonyvirág (*Tagetes sp.*)
császárkorona (*Fritillaria imperialis*)
dália (*Dahlia sp.*)
fehérliliom (*Lilium candidum*)
gyöngyvessző (*Spiraea sp.*)
gyöngyvirág (*Convallaria majalis*)
hajnalka (*Ipomoea rubro-coerulea*)
hóvirág (*Galanthus nivalis*)
ibolya (*Viola odorata*)
jácint (*Hyacinthus orientalis*)
jukkanlilium (*Yucca filamentosa*)
kakastaréj (*Celosia argentea*)
kéklilium (*Iris germanica*)
kövirózsa (*Sempervivum tectorum*)
krizantém (*Chrysanthemum hortorum*)
madárhúr (*Cerastium tomentosum*)
muskátló (*Pelargonium zonale*)
nárcisz (*Narcissus sp.*)
orgona (*Syringa vulgaris*)
öszirózsa (*Callistephus chinensis*)

---

⁹⁵ Farkas Andrásné közlése

⁹⁶ Kunt 1982. 253.

⁹⁷ Nagy M. József közlése

porcsin (*Portulaca grandiflora*)
pünkösdirózsa (*Paeonia officinalis*)
rezeda (*Reseda odorata*)
rozsmaring (*Rosmarinus officinalis*)
rózsa (*Rosa* sp.)
sárgaliliom (*Hemerocallis pseudacorus*)
szalmarózsa (*Helichrysum bracteatum*)
szákszorszép (*Bellis perennis*)
szívvirág (*Dicentra spectabilis*)
télizöld (*Vinca minor*)
törökszegfű (*Dianthus barbatus*)

Az „újabb virágok” jegyzéke:

aranyvessző (*Solidago virgaurea*)
árnyékliliom (*Hosta plantaginea*)
babarózsa (*Amygdalus triloba*)
cickafark (*Achillea tomentosa*)
cinerária (*Senecio cruentus*)
díszkáposzta (*Brassica laciniata*)
fátyolvirág (*Gypsophila elegans*)
frézia (*Freesia*)
gerbera (*Gerbera cantanbrigiensis*)
gyöngyike (*Muscari* sp.)
gyűszűvirág (*Digitalis* sp.)
hortenzia (*Hydrangea macrophylla*)
írisz (*Iris* sp.)
júdaspénze (*Lunaria annua*)
kála (*Zantedeschia aethiopica*)
kanna (*Canna generalis*)
kardvirág (*Gladiolus gandavensis*)
kerti liliom (*Lilium* hibridek)
kerti szegfű (*Dianthus caryophyllus*)
körömvirág (*Calendula officinalis*)
krókusz (*Crocus sativus*)
kúpvirág (*Rudbeckia laciniata*)
lampionvirág (*Physalis alk*)
mozaikvirág (*Coleus scutellarioides*)
nyáriorgona (*Buddleja variabilis*)
paprikavirág (*Salvia splendens*)
petúnia (*Petunia atkinsiana*)
pillangóvirág (*Cosmos bipinnatus*)
primula (*Primula pubescens*)
sarkantyú (*Tropaeolum majus*)
sóvirág (*Limonium sinuatum*)
szarkaláb (*Consolida cultorum*)

szúnyogriasztó (*Plectranthus*)
tulipán (*Tulipa* sp.)
verbéna (*Verbena hybrida*)
vérehulló fecskefű (*Chelidonium majus*)
vaníliavirág (*Heliotropium arborescens*)
zápor (*Gazania splendens*)

IRODALOM

BÁLINT Sándor

- 1980 A szegedi nemzet. A szegedi nagytáj népelete. Harmadik rész. Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1978/79-2. Szeged.
1998 Ünnepi kalendárium 1. Szeged.

BÁRTH János

- 1990 A katolikus magyarság életének néprajza. In: Magyar Néprajz VII. Népszokás. Néphit. Népi vallásosság. Főszerk.: Dömötör Tekla Bp. 331-424.
1996 Szállások, falvak, városok. A magyarság települési hagyománya. Kalocsa.

BÉL Mátyás

- 1984 Magyarország népének élete 1730 táján. Válogatta: Wellmann Imre Bp.

BELÉNYI Gyula

- 1996 Az alföldi városok és a településpolitika (1945-1963) Szeged.

BELLON Tibor

- 1995 Homokba fült tanyák? In: Tanulmányok Csólyospálos történetéről és népeletéről. Szerk.: Fodor Ferenc. Csólyospálos, 309-330.

BORBÁS Vince

- 1890 Kelet virágaitól pörkertjeinkig. In: Földrajzi Közlemények 33-60.

FODOR Ferenc

- 1995 Csólyos és Pálos pusztája története. In: Tanulmányok Csólyospálos történetéről és népeletéről. Szerk.: Fodor Ferenc. Csólyospálos, 79-120.
1995 Templomépítés, egyházszervezés. Uo. 121-126.

GÉMES Eszter

- 1979 Mindig magam. Győr.

GRÜNER Fülöp

- é. n. Pusztamérges község története. Budapest.

GYÖRFFY István

- 1921 A hazai festőnvények és a velük való népi festési módok. In: Herba I-IX. füzet. Herba, IV. évf. 1-12. szám

GYÖRGYI Erzsébet

- 1990 A házasságkötés szokásai. In: Magyar Néprajz VII. Népszokás. Néphit. Népi vallásosság. Főszerk.: Dömötör Tekla Bp., 32-66.

JUHÁSZ Antal

- 1974 Telekelrendezés a szegedi tanyákon. In: Ethnographia 276-314.
1989 A szegedi táj tanyái. Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1982/83-2. Szeged.
1990 Falu- és városkép, tanyai településforma. In: Csongrád megye népművészete. Szerk. Juhász Antal. Bp., 33-56.

JUHÁSZ Imre – KORMOS Gyula – Dr. MEDVEGY János – PAPP Endre – SZÉKELY Dénes (szerk.)

- 1996 Sekrestyéek kézikönyve. Eger.

KORKES Zsuzsanna

- 1995 Lakodalmi szokások. In: Tanulmányok Csólyospálos történetéről és népeletéről. Szerk.: Fodor Ferenc. Csólyospálos, 221-246.

- KÓSA Géza – FRÁTER Erzsébet
 1997 Hagymás, gumós virágok képekonyve. Bp.
- KUNT Ernő
 1982 Temető és társadalom. In: Előmunkálatok a Magyarország Néprajzához 10. Halottkultusz Szerk.: Hoppál Mihály – Novák László Bp., 243-256.
- IFJ. LELE József
 1988 Hagyományok Tápén. Szeged. 68-69.
 1995 Betegségek népi gyógyítása. In: Tanulmányok Csólyospálos történetéről és népeletéről. Szerk.: Fodor Ferenc Csólyospálos, 210-220.
 1995 Egyházi ünnepek, jeles napok. In: Tanulmányok Csólyospálos történetéről és népeletéről. Szerk.: Fodor Ferenc Csólyospálos, 183-209.
- PÉNTEK János
 1985 Ember és növényvilág. Kalotaszeg növényzete és népi növényismerete. Bukarest.
- RAPAICS Rajmund
 1932 A magyarság virágai. A virágkultusz története. Bp.
- SELÉNDY Szabolcs
 1972 A temetkezés története, kultúrája. In: Temetőkert. Magyar és külföldi temetők története és művészete, fejfák, sírkövek kolumbáriumok a temetőkert díszítése és ápolása, a tervezés feladatai- jogok és kötelezettségek, sírgondozási szolgáltatások, növényválasztási tanácsok. Bp., 9-84.
- SURÁNYI Dezső
 1985 Kerti növények regénye. Bp.
- SZABÓ Attila – PÉNTEK János
 1980 Kerti virágok és dísnövények Kalotaszegen. In: Népismereti dolgozatok. Szerk.: Dr. Kós Károly – Dr. Faragó József. Bukarest.
 1996 Ezerjófű. Etnobotanikai útmutató. Bp.
- SZABÓ Magdolna
 1995 Temetkezési szokások és a temető története Csólyospáloson. In: Tanulmányok Csólyospálos történetéről és népeletéről. Szerk.: Fodor Ferenc. Csólyospálos.
- SZIGETI György
 1982 Hagyományos földművelés Apátfalván. (Köles, repce, kender, szénamunkák, kertek az apátfalvi határban). Móra Ferenc Múzeum Néprajzi Adattára (821-82) Szeged.
- TAKÁTS Sándor
 1932 A kertek termésének feldolgozása a XVI. és a XVII. Században. In: Budapesti Szemle 224. kötet 26-54.
- TÁTRAI Zsuzsanna
 1981 Névnepozás. In: Magyar Néprajzi Lexikon 4. Főszerkesztő: Ortutay Gyula. Bp., 39-40.
- TERGIT, Gabriele
 1969 A virágok regénye. Bp.
- VEREBÉLYI Kincső
 1994 Májusfa, zöld ág. In: Kertészettörténet, néprajz, történeti ökológia. Szerk.: Csoma Zsigmond – Deáky Zita Bp., 324-329.

***Floriculture and landscape gardening at three places
in the surroundings of Szeged***

by *NETTA NAGY*

Flowers see us through life from the cradle to the grave. They are with us at the most significant moments of our lives, including that final moment. They brighten up holidays and weekdays alike. This study focuses on the human attitude towards flowers and the role that flowers play in human life. Why and how did our ancestors surround themselves with flowers? Why and how do we continue to do so? We seek to find the answers to these questions by describing the local flora and the location of flower gardens in scattered farmsteads and villages. In order to be able to do so, we chose to adopt the approaches of ethnography, especially settlement ethnography and ethnobotany. For the purposes of our survey, our starting point was the spatial arrangement of flowers, which meant that we investigated landscape architecture including front gardens, church gardens and parks. We were also curious to know to what extent the type (layout) of the settlement in question, the councillors responsible for managing it and the perception and value system of its inhabitants affected the presence or absence of flowers. Field-work was carried out in Csólyospálos, Balástya and Pusztamérgeš from the spring of 1999 to the spring of 2000.

Our findings seem to substantiate the hypothesis that floriculture and landscape gardening as practised by rural populations are on the verge of extinction, and that only the members of older generations living on scattered farmsteads are still engaged in this kind of activity.

The same holds true for another hypothesis of ours, namely that external influences (like the impact of urban parks and spread of cross-bred species) are increasingly making themselves felt.

Relying on the data collected, we have come to the conclusion that the role that flowers play in human life underwent profound changes during the period under investigation. We assume that the decorative aspect of flowers has by now become more pronounced, without its practical application having been passed down to younger generations.

1. kép. Pusztamérgesi virágoskert. Gyuris Ferenc és felesége 1999 nyarán.

2. kép. Id. Bodor Péterné veteményeskertje

3. kép. A Szent Sír díszítése Csólyospáloson 2000 tavaszán